

2005. gada 8-9. janvāra vētras sekas

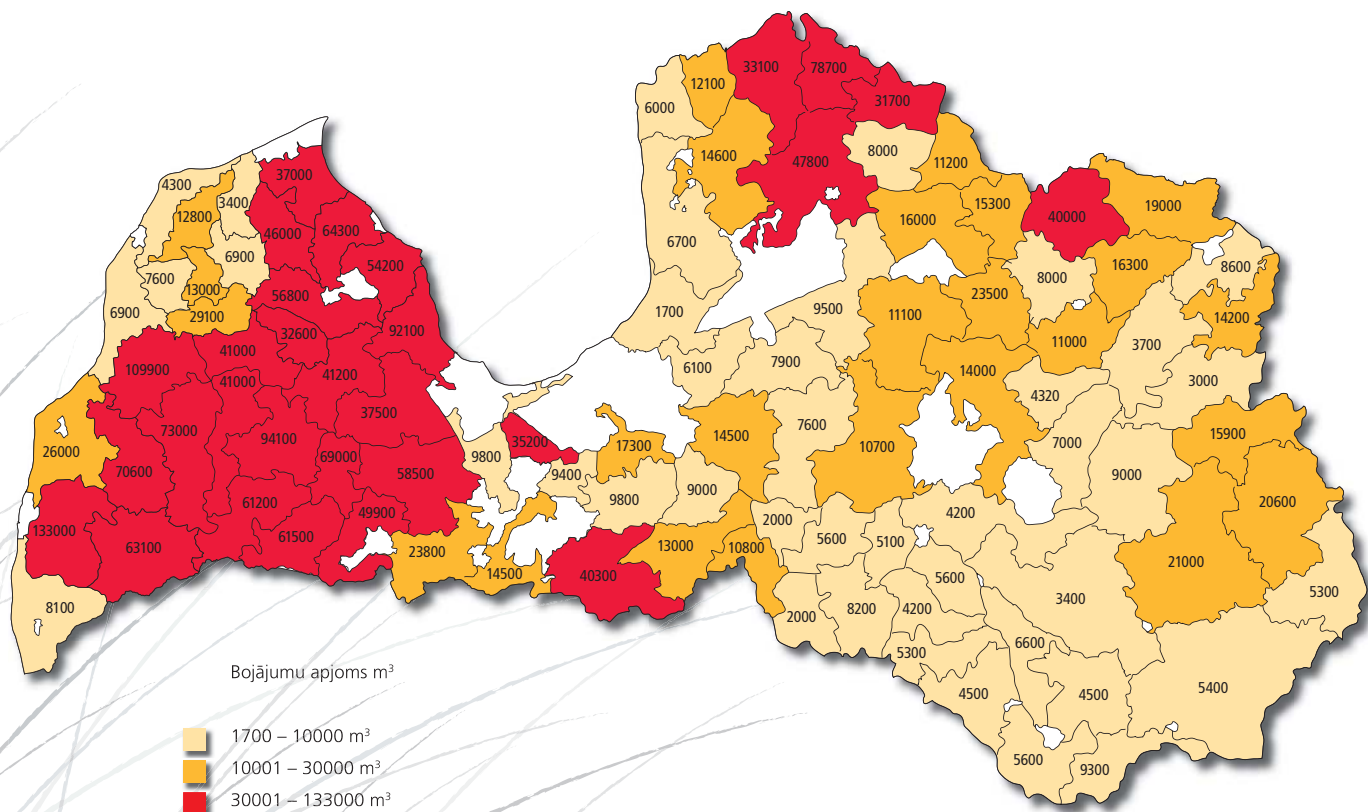
to likvidēšanas gaita un ietekme uz

AS „Latvijas valsts meži”.

1. Vētras raksturojums un nodarītie postījumi.
 - 1.1. Eiropas ziemeļu reģionā
 - 1.2. Latvijā
2. Sākotnējā postījumu apjomu noteikšana ,to izmaiņu dinamika, atšķirību iemesli
3. Postījumu novēršana.
 - 3.1. Normatīvās vides analīze
 - 3.2. Pamatprincipi meža apsaimniekošanas plānošanā.
 - 3.2.1. Pamatprincipi bojāto mežaudžu apsaimniekošanas plānošanā
 - 3.2.2. Pamatprincipi cirsmu veidošanā un to izstrādē;
 - 3.3. Dabas aizsardzības prasības meža darbos un to pielietošana vēja bojāto mežaudžu apsaimniekošanā
 - 3.3.1. Dabas aizsardzības norādījumi vēja bojāto mežaudžu apsaimniekošanā
 - 3.3.2. Vēja bojātās mežaudzes aizsargājamās dabas teritorijās un to apsaimniekošana;
 - 3.4. Koksnes pārdošanas organizēšana
 - 3.4.1. Vispārējie principi
 - 3.4.2. Sadarbība ar citām organizācijām
 - 3.4.3. Koksnes piedāvājuma cenas veidošana
 - 3.5. Koksnes pārdošanas plāns un tā realizācija.
 - 3.5.1. IML platībās
 - 3.5.2. Izsoļu platībās
 - 3.5.3. Sadarbībā ar Apaļkoksnes piegādēm
 - 3.5.4. FSC, darba aizsardzības u.c. prasību ievērošanas kontrole
 - 3.6. Meža aizsardzības plānošana un veiktie pasākumi
4. Postījumu ekonomiskā ietekme uz LVM apsaimniekojamajiem mežiem
5. Meža atjaunošanas plānošana
6. Secinājumi.

1. Vētras raksturojums un nodarītie postījumi.

1.1. Eiropas ziemeļu reģionā

2005. gada 7.–9. janvāra aktīvie Atlantijas cikloni orkāna spēka vēja brāzmas atnesa gan Eiropas ziemeļu daļai, gan arī Baltijai. Stiprā vēja un plūdu dēļ Ziemeļeiropā bojā gāja vairāk nekā 10 cilvēki. Pēc angļu meteorologu viedokļa, vētra, kas šķērsoja Ziemeļeiropu, kļuva par pašu postošāko pēdējo 16 gadu laikā.

Vētrā cieta daudzas tautsaimniecības nozares, tai skaitā lieli postījumi tika nodarīti mežsaimniecībai. Vislielākos postījumus 2005. gada 8. janvāra vētra izraisīja Zviedrijas mežos, kur vētras postījumi bija lielākie, kādi jebkad pieredzēti Zviedrijas mežsaimniecībā. Pēc Zviedrijas mežu valsts pārvaldes iestāžu aplēsēm, vētra izgāzusi vai nolauzusi apmēram 75 miljonus kubikmetru koksnes, kas aptuveni atbilst mežizstrādes apjomam vienā gadā visā valstī.

Summējot visu reģionam nodarīto postījumu apjomu (ieskaitot Latviju), kopsavilkums – izgāzti aptuveni 85 miljoni m³ koksnes.

1.2. Latvijā

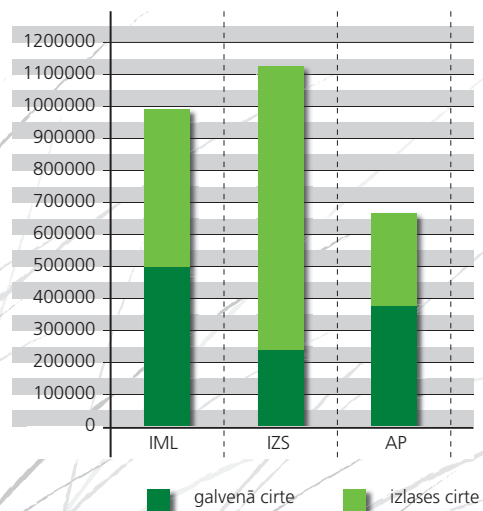
Situāciju Latvijā ietekmēja ciklona dienvidu mala, kas nozīmē, ka Latvijas teritorija atradās maksimālo vēja ātrumu zonā. Iepriekšējā līdzīgā ciklona darbības postošās sekas Latvijā bija jūtamas 1969. gadā. 1969. gadā postošāka vēja ietekme bija Latvijas teritorijas austrumu daļā, turpreti šogad – rietumos.

Janvāra vētra nodarīja ievērojamus zaudējumus Latvijas mežiem, izgāžot vai salaužot apmēram 16 tūkstošus hektāru mežaudžu. Šāda apjoma vētras seku likvidēšana Latvijā pirmo reizi tika veikta tirgus ekonomikas apstākļos. Vislielākie vētras postījumi skāra mežus Kurzemē un Zemgales rietumdaļā (Kuldīgas, Tukuma, Liepājas, Talsu, Dobeles rajonā), bet citos reģionos, kur vētra nebija tik spēcīga, postījumi bija mazāki.

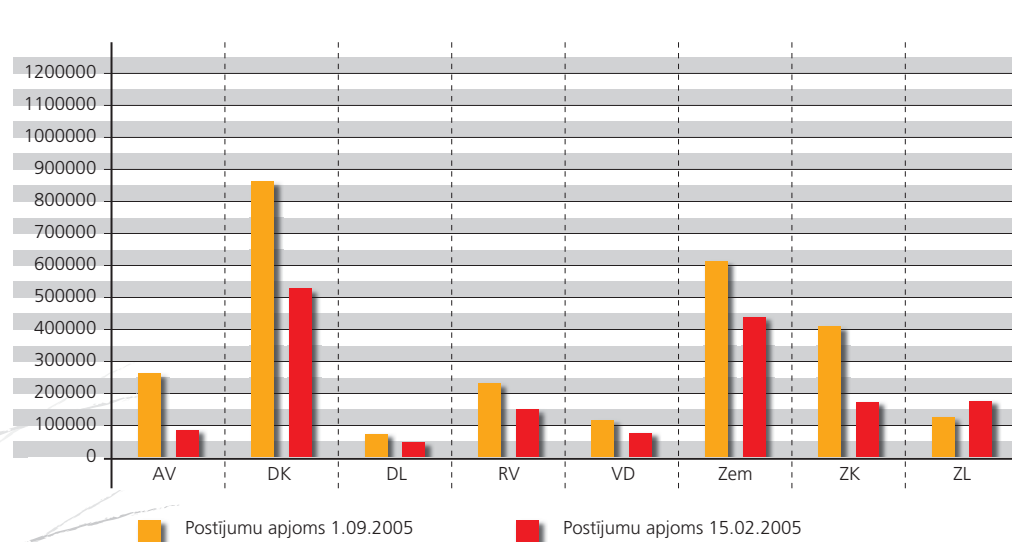
Kopumā 8.–9. janvāra vētras rezultātā bojātās koksnes apjoms, pēc ekspertu atzinuma, ir 7,4 miljoni kubikmetru.

Valsts meža dienesta apkopotā informācija liecina, ka laikā no 10.01. līdz 15.10. vētras bojāto koku ciršanai izsniegtajos koku ciršanas apliecinājumos uzrādīti 6,09 miljoni m³ koksnes. Lielāku vēlgāzto un vējlauzto koku apjomu paredzēts izcirst pārējos (privātajos, pašvaldību, baznīcu u.c.) mežos, kur izņemtajos ciršanas apliecinājumos uzrādīti 3,46 miljoni m³ koksnes (57% no kopējā apjoma), ciršanai valsts mežos izsniegtajos ciršanas apliecinājumos uzrādīti 2,63 miljoni m³ koksnes. Kā liecina izsniegtie ciršanas apliecinājumi, likvidējot vēja postījumu sekas, pilnībā paredzēts nocirst audzes 17,4 tūkst. ha platībā. Kopumā vēja ietekmē par bojātām un augtspēju zaudējušām un tāpēc nocērtāmām atzīti 16 031,1 hektāri mežaudžu (t. sk. valsts mežos – 4627,2 ha).

Postījumu sadalījums pa pārdošanas un ciršu veidiem, m³

Sākotnējo un precizēto postījumu apjomu salīdzinājums pa LVM mežsaimniecībām, m³

2. Sākotnējā postījumu apjomu noteikšana,

to izmaiņu dinamika, atšķirību iemesli

Apkopotā sākotnējā informācija janvāra vidū liecināja, ka LVM valdījumā esošajiem mežiem nodarīti ievērojami postījumi. Viesulvētras ietekmē iznīcinātas mežaudzes vai atsevišķi koki visā valsts teritorijā, kopumā šīs koksnes apjoms sasniedza aptuveni 1,6 milj. m³ (šobrīd postījumi apzināti 2,77 milj. m³ apmērā). Visvairāk cietuši meži Dienvidkurzemes (0,53 milj. m³), Zemgales (0,44 milj. m³) un Ziemeļkurzemes (0,2 milj. m³) mežsaimniecības teritorijā, mazāk bojāti meži Rietumvidzemes (0,11 milj. m³), Vidusdaugavas (0,07 milj. m³), Austrumvidzemes (0,09 milj. m³), Dienvidlatgales (0,05 milj. m³) un Ziemeļlatgales (0,07 milj. m³) mežsaimniecības teritorijā.

Taču līdz 1.septembrim apkopotā informācija liecina, ka postījumu apjomi pieauguši visās mežsaimniecībās, un nu var secināt, ka vislielākie bojājumi mežaudzēm nodarīti Dienvidkurzemes (0,87 milj. m³), Zemgales (0,67 milj. m³) un Ziemeļkurzemes (0,41 milj. m³) mežsaimniecības teritorijā, mazāk bojāti meži Rietumvidzemes (0,24 milj. m³), Vidusdaugavas (0,12 milj. m³), Austrumvidzemes (0,26 milj. m³), Dienvidlatgales (0,07 milj. m³) un Ziemeļlatgales (0,13 milj. m³) mežsaimniecības teritorijā.

Nosakot vētras postījumus, prognozes un realitātes atšķirības ir aptuveni 1,2 milj. m³, kas skaidrojams ar vairākiem faktiem:

- sākotnējā informācija tika balstīta uz veselu rindu pieņēmumu (piemēram, bojājumu apjoms 1 m³ uz vienu platības vienību, postījumu apjoms ikgadējā ciršanas apjoma apmērā, utt.), tāpēc, ka nebija iespējams fiziski piekļūt daļai teritorijas aizgāztu stigu, ceļu un sevišķi biezā sniega februārī dēļ;
- vētras sākotnējie postījumu apjomi tika noteikti vizuāli, un pieredzes šādā darbā nebija;
- izmaiņas pēc vējgāzes – izšūpoto koku gāšanās vēja un sniega ietekmē.

Pēc pirmajām aplēsēm, kopējo apjomu sadalījums bija šāds 0,62 milj. m³ ilgtermiņa mežizstrādes ligumu (IML) platībās un 0,92 milj. m³ brīvajās platībās. Taču 1. septembrī aina bija šāda: 0,97 milj. m³ IML platībās (pieaugums par 56%) un 1,8 milj. m³ brīvajās platībās (pieaugums par 96%).

Aptuvenais sadalījums pa iespējamiem ciršu veidiem bija šāds: 41% sanitārās kailcirtes (vienlaidu vējlauzes un vējgāzes, kas lielākas par 0,1 ha), 59% sanitārās izlases cirtes (izlases veida vējlauzes un vējgāzes). Pēc 15. oktobra datiem šis sadalījums ir sekojošs 40% sanitārās kailcirtes un 60% sanitārās izlases cirtes.

Savukārt aplūkojot pa pārdošanas veidiem, IML platībās sadalījums pa ciršu veidiem ir šāds: 51% sanitārās kailcirtes un 49% sanitārās izlases cirte, AP attiecīgi 56% un 44%, savukārt izsolēs attiecīgi 21% un 79%. Šis fakts vēlreiz apliecina postījumu novākšanas prioritātes.

Sadalījums pa sugām provizoriski bija šāds: 46% egle (792 tūkst. m³), 39% priede (670 tūkst. m³), 11% bērzs (189 tūkst. m³), 4% apse un pārējie lapu koki (69 tūkst. m³). Pēc 15. oktobra datiem sadalījums pa sugām ir šāds: 50% egle (1386 tūkst. m³), 35% priede (970 tūkst. m³), 11% bērzs (305 tūkst. m³), 4% apse un pārējie lapu koki (111 tūkst. m³).

3. Postījumu novēršana.

3.1. Normatīvās vides analīze

Lai likvidētu radušās sekas un postījumus mežos pēc 2005. gada 8.–9.janvāra vētras Latvijā, atbildīgās valsts pārvaldes iestādes izdeva vairākus normatīvos aktus esošās situācijas steidzamākam risinājumam un seku novēršanai.

Zemkopības ministrijas ierosinājums bija, ka radušos situāciju var atrisināt, Saeimai ar īpašu lēmumu deleģējot tiesības Ministru kabinetam saīsināt ikdienā laikietilpīgo ciršanas apliecinājumu izsniegšanu, kā arī atvieglot valsts iepirkuma procedūru vējgāzēs un vējlauzēs nogāzto, aizlauzto un citādi bojāto koku izstrādes un transportēšanas pakalpojumu iepirkumam.

Ievērojot minēto, 2005. gada 13. janvārī Valsts meža dienests (turpmāk – VMD) izdeva rīkojumu Nr. 12 "Par vējgāžu un vējlaužu seku likvidēšanu" – ar mērķi operatīvi likvidēt vētras nodarītos postījumus mežam, novērst iespējamo meža kaitēkļu masveida savairošanos un slimību izplatību, koksnes kvalitātes pasliktināšanos, kā arī ugunsbīstamības paaugstināšanos, uz laiku līdz vētras seku likvidēšanai, bet ne vēlāk kā 2005. gada 1.jūnijam, attiecībā uz koku ciršanu mežaudzēs, kurās vētra nodarījusi bojājumus.

Rīkojums tika izdots, lai nodrošinātu operatīvu vētras postījumu radīto seku apzināšanu un izvērtēšanu visos Latvijas mežos.

Koku ciršanu meža infrastruktūras darbības atjaunošanai tika atļauts uzsākt – atbilstoši Meža likuma 12. panta 2. punktā noteiktajam – pēc mutvārdu paziņojuma sniegšanas Valsts meža dienesta mežniecībā, kas uzrauga konkrēto teritoriju, un apliecinājumus izsniegt pēc ciršanas vietas pārbaudes dabā.

Savukārt Ministru Kabinets 2005. gada 21. janvārī izdeva rīkojumu Nr. 45 „Par iepirkumu procedūras piemērošanu dabas stihijas seku likvidēšanā valsts mežos”, saskaņā ar kuru, pamatojoties uz likuma „Par iepirkumu valsts vai pašvaldību vajadzībām” 27. panta 2. punktu, tika atļauts valsts akciju sabiedrībai “Latvijas valsts meži” piemērot sarunu procedūru nepieciešamo kokmateriālu pārvadājumu pakalpojumu iepirkumam, lai likvidētu 2005. gada 8. janvārī dabas stihijas radīto postījumu sekas. Šajā rīkojumā noteiktā iepirkuma maksimālais apmērs tika noteikts 3,5 miljoni latu.

Arī AS „Latvijas valsts meži” saistībā ar vētras postījumu novēršanu tika izdoti vairāki iekšējie normatīvie akti.

3.2. Pamatprincipi meža apsaimniekošanas plānošanā

3.2.1. Pamatprincipi bojāto mežaudžu apsaimniekošanas plānošanā

Atbilstoši iepriekš aprakstītajai kārtībai „Par vētras postījumu novēršanu” tika plānota un realizēta postījumu novēršana meža iecirkņos, ievērojot šādas prioritātes:

- vispirms tika novākti vēja gāztie un laužtie koki uz un gar meža infrastruktūras objektiem, kā arī tiem piegulošās vienlaidus bojātās audžu platības;
- cirsmas tika plānotas un cirstas pēc koku sugām šādā secībā – egles, priedes, lapu koku cirsmas;
- vispirms tika plānotas un realizētas sanitārās vienlaidu cirtes, pēc tam – sanitārās izlases cirtes;
- cirsmas tika pēc iespējas koncentrētas, ņemot vērā to izstrādes apstākļus un pievešanas attālumus.

Īpaša vērība tika pievērsta par 50 gadiem vecākām egļu un par 80 gadiem vecākām priežu audzēm, kuras tika uzskatītas par visaugstākā riska audzēm. Līdz maija beigām no meža bija izvēkti aptuveni 1,75 milj. m³ koksnes (sadalījumā pa sugām egle 55%, priede 35%, pārējie 10%), tādējādi tika realizēts uzstādījums līdz 1.06.2005. pēc iespējas vairāk no meža izvēkt vētrā bojāto koksni (prioritāšu secībā: egle, priede, lapu koki).

3.2.2. Pamatprincipi cirsmu veidošanā un to izstrādē

Sanitārās vienlaidu cirtes cirsmas tika izveidotas ar pēc iespējas īsāku to perimetru (apkārtmēru), necenšoties saglabāt katru uz celma stāvošo koku, jo tie visbiežāk bija „izšūpoti” un vēlāk tik un tā nocērtami kā kukaiņu invadēti. Turklāt būtiski ir tas, ka koks ir novājināts (saraustītu sakņu sistēmu) un kaitēkļiem viegli invadējams.

Īpaša vērība tika pievērsta pieaugušām un birstaudzes vecuma audzēm meža masīvu dienvidrietumu malās, kā arī audzēm, kuras robežojas ar kailcirtēm un pēdējo trīs gadu krājas kopšanas cirtēm.

Vietās, kur mežaudzes bija tik stipri nopostītas, ka audzes paliekošais šķērslaukums bija zem kritiskā, tās tika nekavējoties iestigotas (nebaidoties cirsmas teritorijā iekļaut arī buferzonu, lai platības konfigurācija nebūtu pārlietu sarežģīta), kas būtiski samazināja darba laika patēriņu vēlākā laika periodā. Tāpat netika atstātas atsegtas šauras audžu joslas (šaurākas par 100 metriem), jo tās pēc laika vai nu vējš bojātu, vai kukaiņi invadētu.

Kā arī tika sekots līdzi, lai operatīvi no meža izvestu sagatavotu skujkoku koksni.

3.3. Dabas aizsardzības prasības meža darbos

un to pielietošana vēja bojāto mežaudžu apsaimniekošanā

3.3.1. Dabas aizsardzības norādījumi vēja bojāto mežaudžu apsaimniekošanā

Lai nodrošinātu dabas aizsardzības prasību ievērošanu, veicot koku ciršanu vēja bojātajās audzēs, tika izstrādāti papildu nosacījumi LVM Dabas aizsardzības prasībām meža darbos – "Dabas aizsardzības norādījumi vēja bojāto mežaudžu apsaimniekošanai". Tie nosaka papildu prasības saglabājamo koku izvēlē un gadījumus, kad plānojama koku ciršana aizsargājamās dabas teritorijās, kurās nav mežsaimnieciskās darbības aizlieguma.

Cērtot kokus mežaudzēs, kurās ir vēja gāzti un laužti koki, galvenajā, kopšanas un sanitārajā cirtē uz vienu cirsmas hektāru saglabā:

- ja iespējams – vismaz 10 dzīvotspējīgus vecākus un lielāko izmēru kokus, vispirms izvēloties ozolus, liepas, priedes, ošus, gobas, viksnas, kļavas, apses, bērzus;
- ja nav dzīvotspējīgu saglabājamo koku – vismaz 10 lielāko izmēru nolauztu koku stumbeņus, kas *neapdraud darba drošību* un netraucē meža atjaunošanu;
- nokaltušu koku stumbeņus, nokaltušus stāvošus kokus un kritālas – apjomos, kas *neapdraud darba drošību* un netraucē meža atjaunošanu.

3.3.2. Vēja bojātās mežaudzes aizsargājamās dabas teritorijās un to apsaimniekošana

Aizsargājamās dabas teritorijās, kur nav aizliegta mežsaimnieciskā darbība, koku ciršana vēja bojātajās mežaudzēs tika plānota normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā un termiņā.

Sanitārās cirtes aizsargājamās teritorijās līdz 15.10.2005. izpildītas 19,7 tūkst. ha platībā, 96% no tām veido sanitārās izlases cirtes. Vējgāžu seku likvidēšanas ciršu kopējā apjomā sanitārās cirtes aizsargājamās teritorijās veido 17,8% (aizsargājamo teritoriju īpatsvars LVM valdījumā esošajā teritorijā ir 28,3%). Tas ļauj secināt, ka ciršanas apjoms aizsargājamās teritorijās ir ievērojami mazāks nekā pārējos mežos.

Lai nepieļautu meža kaitēkļu masveida savairošanos, pamatojoties uz ikreizēju nozares eksperta atzinumu, atsevišķu koku ciršana, galvenokārt bojāto egļu izvākšana, tika veikta arī atsevišķos mikrolieģumos un dabiskajos meža biotopos. Gadījumos, kad vējgāzes dēļ aizsargājamās sugas vai biotopa atradne neatgriezeniski zaudējusi savu nozīmi attiecīgās sugas vai biotopa aizsardzībā (piemēram, izgāzts un nolauzts ligzdas koks un būtiski bojāta mežaudze), pamatojoties uz nozares eksperta atzinumu, Valsts meža dienests pieņēma lēmumu par atsevišķu mikrolieģumu likvidēšanu vai aizsargājama meža biotopa statusa atcelšanu.

3.4. Koksnes pārdošanas organizēšana

3.4.1. Vispārīgie principi

Koksnes pārdošanas organizēšana norisa atbilstoši sākotnējam uzstādījumam – „Pieņemot, ka šī plāna darbības laiks ir 100 dienu, jāizveido sistēma, lai tiktu nodrošināta nepārtraukta, vienmērīga mežizstrāde, kas nodrošinātu visas bojātās koksnes novākšanu līdz maija beigām, t. i., LVM jānodrošina, lai vienā dienā tiktu apgūts aptuveni 17 200 kubikmetru koksnes”. Par to liecināja fakts, ka līdz maija beigām no meža jau bija izvesti 1,75 milj. m³ koksnes (pārdoti 2,3 milj.m³).

Tam par pamatu bija operatīva pārdošanas sistēmas maiņa – sākot no janvāra vidus, tika pārtraukta augošo koku pārdošana (īstenībā tā arī netika uzsākta), visās platībās vētras nebojātās cirsmas tika nomainītas ar vēja gāzto/lauzto koku cirmām;

3.4.2. Sadarbība ar citām organizācijām

Sadarbība ar VMD vērtējama kā laba. Jau tūlīt pēc vējgāzes operatīvi tika noorganizēta informācijas aprīte par postījumu apjomiem, izsniegtajiem ciršanas apliecinājumu apjomiem. VMD darbinieki savu iespēju robežās arī veica audžu apsekošanu pirms ciršanas, taču jānorāda, ka tas notika postījumu novēršanas pirmajā posmā, jo vēlāk pastiprinātas apsekošanas uzsvars pirms ciršanas tika likts uz privātpašnieku mežiem. Ar Valsts meža dienesta vadības rīkojumu tika mainīts ciršanas apliecinājumu izsniegšanas termiņš, kas atvieglāja vētras seku sakopšanu laika ziņā. Protams, vējgāze parādīja arī vājās vietas VMD darba organizācijā, jo vairākās vietās Saldus, Liepājas u. c. virsmežniecībās vienu apliecinājumu deva tikai uz 10 nogabaliem, kas būtiski palielināja birokrātiju, pazemināja tempus utt. Bija iespējams izsniegt apliecinājumu vismaz uz visu kvartālu. Vēl joprojām ir situācijas, kad kāds nogabals nav ierakstīts apliecinājumā, ciršana tur ir notikusi, jāņem speciāli apliecinājums uz pāris nogabaliem lai legalizētu notikumu, bet tas izriet tikai no komunikācijas reģionālajā līmenī un uz vietām.

Sadarbība ar Reģionālajām vides pārvaldēm arī vērtējama kā laba, te gan saskare bija tikai attiecībā uz ciršanu vai neciršanu saistībā ar dabas aizsardzību.

Zemkopības ministrija jau 17. janvārī izveidoja darba grupu, kas sastāvēja no LVM, VMD, LKF, LDF, PDF pārstāvjiem. Darba grupas mērķis – saskaņota visas meža nozares rīcība, kas ļautu novērst vides un saimnieciskās darbības stabilitāti negatīvi ietekmējošos faktoros. Sadarbībā ar Zemkopības ministriju tika panākts, ka postījumu apjomi netiek ieskaitīti ciršanas tāmē. 17. janvāra sanāksmē ministrs informēja, ka sagatavotais likumprojekts „Par dabas stihijas seku likvidēšanu mežsaimniecībā” tiek saskaņots atbildīgajās institūcijās un tiks izskatīts MK sēdē janvāra beigās. Tas netika akceptēts, bet nolemts ierosināt grozījumus Meža likumā, kuri vēlāk tomēr netika pieņemti. Lielākie ieguvēji bija privāto mežu īpašnieki, kuriem tika atcelts ienākuma nodoklis 25% apmērā 2005. un 2006. gadam. Valdībā (īpaši Satiksmes ministrijā) netika atbalstīta arī darba grupas ierosme atcelt kravas ierobežojumus uz Latvijas ceļiem sala laikā, kas sekmētu ātrāku sagatavotās koksnes izvešanu.

3.4.3. Koksnes piedāvājuma cenas veidošana

2005. gada sākumā augošo koku pārdošanā izmantotais cenu līmenis bija augsts, kas izraisīja cirsmu izsoļu boikotu no pircēju puses. Lai operatīvi varētu veikt vēja gāzto/lauzto koku cirsmu pārdošanu, tika pieņemts lēmums tām lietot atšķirīgas izejas datus cenas aprēķināšanai nekā vētras nebojātām cirmām.

Tā kā pastāvēja iespēja, ka samazināsies pircēju pieprasījums pēc vējlauzes/ vējgāzes cirmām atsevišķos reģionos, tika radīts nepārtraukts piedāvājums uz atvieglotiem noteikumiem – izsolē nenopirkto cirsmu (cirsma tika piedāvāta izsolē ar lejupejošu soli līdz 20% no sākuma vērtības) saraksts bija pieejams mežsaimniecībā un LVM interneta mājas lapā, šajā sarakstā iekļautās cirsma varēja iegādāties par 80% no izsolē piedāvātās sākumcenas.

Koksnes piedāvājuma cenas veidošanas politika tika balstīta uz galveno mērķi pēc iespējas ātrākos termiņos izvākt no meža iespējami vairāk koksnes, un šī politika bija veiksmīga.

3.5. Koksnes pārdošanas plāns un tā realizācija

3.5.1. Ilgtermiņa mežizstrādes platībās

Lai sastādītu koksnes pārdošanas plānu, nepieciešama precīza informācija par postījumu vietām un apjomiem. Tieši šīs informācijas trūkuma dēļ koksnes pārdošanas plāni nepārtraukti tika korigēti. Sākotnēji daļa līgumu (IML) turētāju visai negribīgi iesaistījās postījumu seku likvidēšanā, jo privātos mežos koksni vējgāzēs varēja iegādāties daudz lētāk, bieži vien piemērojot atlikto maksājumu pat līdz 60 dienām.

LVM Mežs apņēma un līdz janvāra beigām IML partneriem piedāvāja noslēgt vienošanos par vēja gāzto/ lauzto cirsmu apjomu, kā arī to izstrādes grafiku pa mēnešiem. Lielākā daļa IML partneru piekrita un noslēdza šīs vienošanās, taču daži attiecās, pamatojoties uz lielo postījumu apjomu un papildu risku gadījumā, ja netiks izpildīta šī vienošanās. Daļa IML partneru cerēja uz cenas kritumu, daļai nebija līdzekļu un resursu. Kritiski uztvēra situāciju, ka izsoļu cenas zemākas par IML cenām. Taču risks pazaudēt IML izrādījās pietiekoši liels, lai IML partneri tomēr sāktu un veiksmīgi pabeigtu darbu pie postījumu savākšanas.

3.5.2. Izsoļu platībās

Izsoļu platībās šobrīd savāktu postījumu apjoms pret sākotnējo ir pieaudzis vairāk nekā divas reizes, turklāt 80% no šī apjoma veido sanitārās izlases cirtes, kuru sagatavošana pārdošanai ir pats darbietilpīgākais process.

Cirsmu izsolēs tika pārdotas visas tās cirsmas, kuras netika realizētas IML partneriem un kuras neizstrādājas AP. Izsoļu veiksmi ietekmēja sekojoši faktori:

- izsoles tika organizētas reizi nedēļā;
- dalības maksa tika noteikta iespējami zema (5 LVL);
- cirsmas tika solītas lejupejošā izsolē (līdz 20% no sākumcenas);
- ja cirsmas netika nosolītas, tika izmantots nepārtrauktais piedāvājums (šīs cirsmas varēja nopirkt par 80% no sākumcenas), kā arī izmantota slēgtā izsole, cenu aptauja.

Kā arī papildus izsolei cirsmas bija iespējams nopirkt:

- vietējiem iedzīvotājiem (līdz 30 m³) bez izsoles procedūras piemērošanas,
- mežizstrādātājiem, kuriem vēja postījumi skāra 2004. gadā pagarinātās cirsmas,
- LVM zemes nomniekiem viņu iznomātajā teritorijā,
- privātajiem īpašniekiem, kuru zemes robežojās ar LVM zemi un vēja postījumi atradās uz viņu zemes.

Dažos periodos cirsmu piedāvājums bija krietni vien lielāks par cirsmu pieprasījumu, taču, ja nepieprasītās cirsmas netika nopirkas atkārtotās izsolēs, tās tika nopirkas nepārtrauktajā piedāvājumā. "LVM Mežs" saskārās ar vēlmi fiziskām personām pārdot cirsmas bez VID izziņas par nodokļu nomaksu, taču uzņēmuma kopēja saimnieciskā darbība balstīta uz sadarbību ar likuma paklausīgiem partneriem, tāpēc šādas atkāpes netika pieļautas.

3.5.3. Sadarbība starp LVM struktūrvienībām

Sadarbība ar "LVM Mežs" un "LVM Apaļkoksnes piegādes" (LVM AP) deva visbūtiskāko ieguldījumu vētras seku novēršanā sākumposmā. Atsaucoties uz iepriekš minēto cirsmu izsoļu boikotēšanu un IML nevēlēšanos slēgt vienošanos par vējgāžu seku novēršanas termiņiem un apjomiem, tieši ar struktūrvienības AP palīdzību uzņēmums varēja tūlīt pēc vējgāžēm uzsākt cirsmu izstrādi un koksnes realizāciju. Īsā laikā (janvāris – marts) LVM AP izstrādāja un realizēja vairāk nekā 0,5 milj. m³. vējgāztās koksnes. Pārdodot tikai augošus kokus izsolē un IML, pastāvēja reāls risks, ka 2005. gada laikā vējgāžu postījumi netiktu novērsti, ar visām no tā izrietošajām sekām. Sevišķi arī jāuzsver LVM AP ieguldījums, tūlīt pēc vētras atbrīvojot meža ceļus no sagāztās koksnes, un darbs vietās, kur vējgāze radīja bīstamus darba apstākļus koku gāzējiem, izstrādājot šīs cirsmas ar meža mašīnām.

Tomēr dažās vietās mežsaimniecībā komunikācijas trūkums, veicot izmaiņas ar tehnikas pārgrupēšanu no viena iecirkņa uz otru, nepaveicot iesāktos apjomus, radīja nesaskaņas savstarpējās attiecībās. Daļa no LVM AP nodotajām cirmām tika pārdotas vasaras beigās izsolēs. Pozitīvo faktoru skaitā minami kopējas darba sanāksmes katru nedēļu, LVM AP jaudu operatīva pārgrupēšana no Latvijas austrumiem uz rietumiem, savukārt darbus kavēja LVM AP kontraktoru neprasme strādāt sanitārajās izlases cirtēs.

3.5.4. FSC, darba aizsardzības u.c. prasību ievērošanas kontrole

Šinī sadaļā prioritāte un galvenais uzsvars jāliek uz darba aizsardzības prasību ievērošanas nodrošināšanu un kontroli. Būtiskākā problēma, ka kokmateriālu sortimentu sagatavošanas tirgū strauji ienāca lieli darba apjomi (pusgada laikā jāizstrādā viena un atsevišķās vietās divu un vairāk gadu apjomi). Tāpēc vētras seku likvidēšanā bija jāiesaista jauni uzņēmumi (zemnieku saimniecības) un pašnodarbinātie, kuri pirms tam nebija informēti par LVM (arī LR likumdošanas) prasībām attiecībā uz darba aizsardzību. Kopējais nodarbināto skaits vējgāžu novēršanā LVM mežos pārsniedza 6000 cilvēku un 800 visdažādākās traktortehnikas vienību. Papildus tam vējgāžu izstrādē, salīdzinot ar normālu mežizstrādi, ir paaugstināta darba izpildes bīstamība un iespējamie riski.

Kā ļoti veiksmīgs risinājums jāpiemin operatīvā (dažu nedēļu laikā) bukleta mežizstrādes darbu veicējiem sagatavošana, kurā viegli saprotamā un uzskatāmā veidā tika parādīti bīstamākie riski un labākā mežizstrādes darbu izpildes prakse.

Tāpat darba aizsardzības riskus samazināja tas, ka vējgāžu likvidēšanā tika piesaistīta tehnika un ievērojama daļa no vējgāžēm izstrādāja ar hārvesteriem.

Meža iecirkņu darbinieki bija pilnīgi noslogoti vējgāžu postījumu apzināšanā un novēršanā, līdz ar to arī darba aizsardzības prasību ievērošanas kontrolei bieži vien trūka laika (ņemot vērā arī faktu, ka vienlaikus mežā strādāja vairāki desmiti līgumpartneru). Bet arī šis jautājums tika risināts, darba aizsardzības prasību ievērošanas nodrošināšanai mežsaimniecības apsaimniekojamā teritorijā piesaistot darbiniekus no meža iecirkņiem, kuros vējgāžu radītie postījumi bija salīdzinoši mazāki, un mežsaimniecību birojiem. Gada sākumā notikušais FSC uzraudzības audits vējgāžu skartajās mežsaimniecībās konstatēja tikai vienu pārkāpumu – viens koku gāzējs strādāja bez ķiveres.

3.6. Meža aizsardzības plānošana un veiktie pasākumi

2005. gada 14. janvārī uzreiz pēc vētras tika sagatavots dokuments „Norādījumi 2005. gada 8.–9. janvāra vētras bojāto audžu apsaimniekošanas plānošanā”. Norādījumi ietver pamatprasības cirsmu veidošanā un izstrādē, lai šīs darbības pēc iespējas vairāk mazinātu egļu astoņzobu mizgrauža savairošanās draudus nākotnē. Dokuments mežsaimniecībām tika nosūtīts ar vēstuli 2005. gada 14. janvārī Nr. 4.2.–1.1/12001/05/5. "LVM Mežs" izstrādāja dokumentu, kas nosaka feromonu slazdu plānošanas, lietošanas un uzraudzības kārtību LVM valdījumā esošajos mežos.

Lai celtu meža iecirkņu un mežsaimniecību darbinieku kompetenci egļu astoņzobu mizgraužu bojājumu ierobežošanas metožu lietošanā, sadarbībā ar LVMI „Silava” projektu vadītāju Mārtiņu Bičevski no šī gada marta līdz maijam tika noorganizēti semināri visās LVM Mežs mežsaimniecībās.

2005. gada 29. martā noslēgta vienošanās pie 2001. gada 10. decembra līguma (Nr. 12/2101–35p) par augu aizsardzības līdzekļa piegādi. Pamatojoties uz šo vienošanos, LVM veica insekticīda FASTAK iepirkumu, kas izmantojams skujkoku kokmateriālu aizsardzībai no koksnes tehniskajiem kaitēkļiem, tai skaitā pret egļu astoņzobu mizgrauža bojājumiem. Tādējādi tiek izslēgta iespēja egļu astoņzobu mizgrauzim savairoties egles kokmateriālos. Pavisam tika iegādāti 169 litri insekticīda, kurus tika plānots izmantot kokmateriālu grēdu apstrādei, kā arī 2005. gada meža atjaunošanas sezonas darbos. Insekticīda iegāde LVM izmaksāja LVL 2957,50 (t.sk. PVN). Vētras bojātās koksnes izstrādes procesā plānotā aizsardzība pret koksnes tehniskajiem kaitēkļiem netika veikta, jo nebija reālās nepieciešamības zemās kaitēkļu aktivitātes dēļ. Visu iepirkto insekticīda apjomu izmantoja "LVM Sēklas un stādi", veicot stādmateriāla apstrādi pirms tā nogādāšanas meža atjaunošanas darbu veicējiem.

Lai neveicinātu egļu astoņzobu mizgrauža savairošanos un nodrošinātu MK noteikumu ievērošanu LVM valdījumā esošajos mežos, "LVM Mežs" direktors 2005. gada 14. aprīlī izdeva rīkojumu Nr. 3.1.–1.1/12001/05/121 par skujkoku koksnes aizsardzību. Vētras bojātās koksnes izstrādes procesā plānotā aizsardzība pret koksnes tehniskajiem kaitēkļiem netika veikta, jo nebija reālās nepieciešamības zemās kaitēkļu aktivitātes dēļ. 2005. gada 20. aprīlī noslēgts preču piegādes līgums par 10 000 feromonu slazdu un 12 000 feromonu dispenseru iegādi 2005. un 2006. gada vajadzībām. Iepirkuma kopējās izmaksas veido Ls 82 033,60 (t.sk. PVN), tai skaitā feromonu slazdi Ls 52 156,00 (t. sk. PVN), dispenseru Ls 29 877,60 (t. sk. PVN). Pašlaik tiek veikta iepirkuma procedūra, lai iepirktu papildu feromonu dispenseru apjomu, kas nepieciešams, lai "LVM Mežs" būtu pilnībā nodrošinājies ar nepieciešamo aprīkojumu egļu astoņzobu mizgrauža bojājumu ierobežošanai 2006. gada pavasara un vasara sezonā.

2005. gada pavasarī LVM valdījumā esošajos mežos tika izmantots 1,1 tūkstotis feromonu slazdu un dispenseru. Slazdi tika izvietoti svaigos skujkoku izcirtumos iepriekšējā gada egļu astoņzobu mizgrauža „ligzdu” tuvumā.

Sadarbojoties ar LVMI „Silava” projektu vadītāju Mārtiņu Bičevski sagatavots un izdots buklets par egļu astoņzobu mizgrauža bojājumu ierobežošanas iespējām.

Ar 2005. gada 12. maija rīkojumu Nr.3.1.–2.1/12001/05/37 tika sagatavots un apstiprināts dokuments kurā tika atspoguļota nepieciešamā rīcība vētras seku likvidēšanā, lai pēc iespējas samazinātu egļu astoņzobu mizgrauža bojājuma draudus LVM valdījumā esošajos mežos.

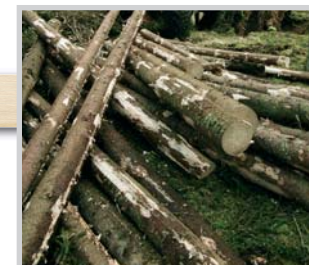
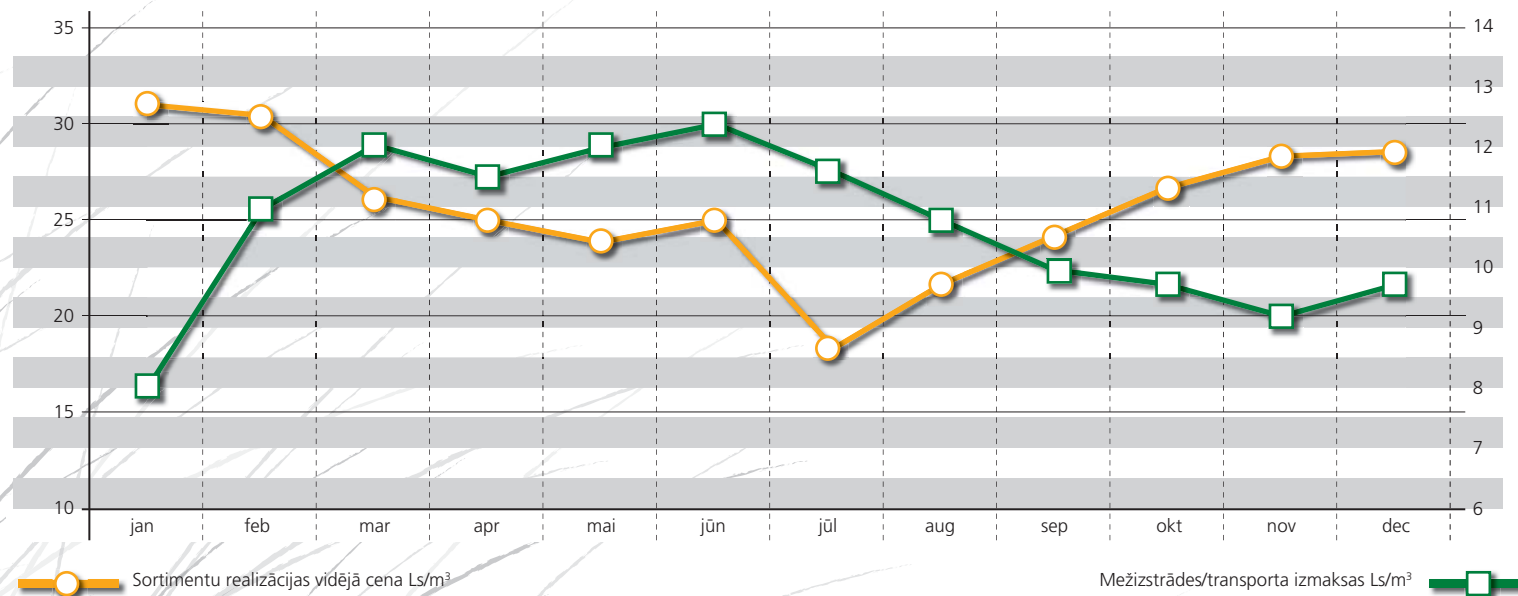
2005. gada galvenais uzdevums meža aizsardzībā – saglabāt visu nepieciešamo inventāru un materiālus 2006. gada profilaktiskajiem darbiem egļu astoņzobu mizgrauža izplatības ierobežošanai.

- Pēc "LVM Mežs" 2006. gada finanšu budžeta apstiprināšanas notiks centralizēti iepirkto feromonu slazdu un dispenseru sadale LVM mežsaimniecībām.
- Līdz 2006. gada 1. februārim "LVM Mežs" aktualizēs rīcības plānu mizgraužu bojājumu ierobežošanai 2006. gada pavasarim un vasarai, izejot no mizgrauža savairošanās prognozes 2006. gadam, ko izstrādās LVM pasūtītā zinātniskā pētījumā.
- "LVM Mežs" plāno aktīvi piedalīties egļu astoņzobu mizgrauža bojājumu samazināšanas darbu programmas izstrādē un realizācijā Latvijas mērogā. Šo darbu koordinē Zemkopības ministrija.

Zemkopības ministrijā izveidota mežsaimniecības ekspertu darba grupa, kas sniedza šādus priekšlikumus:

- Nepieciešams sazināties ar Valsts augu aizsardzības dienestu (VAAD) par feromonu reģistrēšanu LR reģistrēto augu aizsardzības līdzekļu sarakstā.
- Izvērtēt šī augu aizsardzības līdzekļa lietošanas subsidēšanas iespējas, jo ir svarīgi, lai tas tiktu darīts visur, kur tas nepieciešams, un lai tas tiktu darīts pareizi. Vajadzība lietot feromonus būs nākamā gada vasarā, un varbūt to var finansēt no MAF tādā pašā veidā, kā šogad finansē jaunaudžu kopšanu.
- Lai apmācītu īpašniekus lietot feromonus, būtu nepieciešams organizēt seminārus.

Kokmateriālu un mežizstrādes transporta pakalpojumu cenas 2005. gadā.

4. Postījumu ekonomiskā ietekme uz LVM apsaimniekojamajiem mežiem

Vispirms jārunā par īstermiņa ekonomisko ietekmi uz LVM, kuru var raksturot ar faktoriem, kas šogad ietekmē uzņēmuma darbību:

2005. gada janvāra vējgāzes izraisīja krasas pārmaiņas gan kokmateriālu tirgū, gan ar kokmateriālu sagatavošanu un piegādi saistīto pakalpojumu tirgū. Ekoloģiskas katastrofas novēršanai un ekonomisku zaudējumu mazināšanai nepieciešamo mežizstrādes jaudu mobilizācija izraisīja būtiskas pakalpojuma pieprasījuma izmaiņas, kas gluži kā ekonomikas teorijā izraisīja pakalpojuma cenu pieaugumu. Vējgāžu izstrādes specifika un procesa ražīgums paši par sevi sekmēja augstāku izmaksu līmeni. Kokmateriālu transporta jomā cenu līmeni lielā mērā noteica Zviedrijas tirgus cenu līmenis, jo Latvijas pārvadātāju jaudas būtiski sadalījās starp šiem diviem tirgiem. Savukārt kokmateriālu tirgū kokzāģētavu pirkstspēju regulēja kokmateriālu cenu kritums, ko izraisīja neredzēts piedāvājuma pieaugums. Kokvedēju sastāvi bija spiesti pavadīt vairākas stundas garās rindās pie kokzāģētavām. Beidzoties vējgāžu cirsma izstrādei otrajā pusgadā situācija pakāpeniski uzlabojās, jo gan kokmateriālu pārdošanā, gan pakalpojumu apmaksā tika piemērotas līgumcenas, kas bija veidojušās pirms vējgāžu tirgus situācijas ietekmē.

Vidējā termiņā (līdz 3 gadiem) pastāv risks, ka labvēlīgu klimatisko apstākļu gadījumā tomēr var notikt mizgraužu masveida savairošanās, jo privātos mežos aizsardzības pasākumi netiks veikti vai arī tiks veikti nepietiekamā apjomā.

Ilgākā termiņā ekonomisko ietekmi uz LVM apsaimniekojamo mežu kapitāla vērtību atsevišķos reģionos (Dienvidkurzeme, Zemgale) atstās sekojoši faktori:

- samazinājās skuju koku (sevišķi egles) audžu īpatsvars apsaimniekojamajā teritorijā,
- samazinājās skuju koku īpatsvars mežaudzēs,
- samazinājās mežaudžu krāja.

5. Meža atjaunošanas plānošana

Sākotnējās prognozes, ka vējgāžu rezultātā krasi palielināsies meža atjaunošanas apjomi, kopumā neapstiprināsies. Tas izskaidrojams ar salīdzinoši nelielo sanitāro kailcirsu apjomu un augoša meža neciršanu. Plānojot atjaunošanu vējgāžu izcirtumos, jāņem vērā visi ierobežojošie un apgrūtinājošie faktori. Tajās vietās, kur platības atjaunošanās termiņš ir pieci un vairāk gadu, maksimāli plānojama dabiskā atjaunošanās. Meža atjaunošanas plānošanā būtiskākais bija pēc iespējas ātrāk un precīzāk apzināt un noteikt nepieciešamos resursus – galvenokārt stādāmā materiāla nodrošinājumu, lai jau 2005. gada pavasari varētu izmantot iespējami papildus nepieciešamā stādāmā materiāla izaudzēšanai. 21. janvārī "LVM Mežs" novērtēja iespējamo vētras radīto postījumu ietekmi uz stādāmā materiāla papildu nepieciešamību (2006. gadā – +2 milj. stādu un 2007. gadā – + 3 milj. stādu) un informēja "LVM Sēklas un stādi". Šis novērtējums tika balstīts uz pieņēmumiem, ka nopostītā platība (sanitārās kailcirtes) ir aptuveni 3000 ha un 2005. gadā tiks samazinātas plānoto kailcirsu platības par aptuveni 1000 ha. Bet pēc 2006. gada budžeta projekta un saimnieciskās darbības plāna apstiprināšanas "LVM Mežs", redzams, ka stādāmā materiāla apjoma pieprasījums 2006. un 2007. gadā būs līdzvērtīgs 2004. un 2005. gada apjomu pieprasījumam ~ 24 milj. stādu gadā. Pamatojoties uz augstāk minēto tika prognozēts, ka stādāmā materiāla nodrošinājuma jomā būtiski riski LVM Mežs nepastāv, jo plānotais stādāmā materiāla nodrošinājums 2006. un 2007. gadam Latvijā ir 50–60 milj. stādu gadā.

Prognozējams, ka meža mākslīgā atjaunošana vējgāžu platībās pilnībā tiks pabeigta līdz 2006. gada rudenim.

6. Secinājumi.

1. Pašreizējā "LVM Meža" struktūra var sekmīgi funkcionēt normālā situācijā, kad iespējams darbus plānot ļoti ilgu laiku uz priekšu. Grūtības radīja darbs ārkārtas situācijās, kad darba apjoms pieaug ļoti strauji. Jāparedz darba organizācija ārkārtas situācijās, nav darbinieku mobilizācijas plāna (atsaukšana no atvaļinājumiem, komandējumiem). Nav aprakstīts kā mainās pienākumu loks ārkārtas situācijās, darbiniekiem, kuri tieši nestrādā mežā, bet kuriem ir atbilstoša izglītība un kurus var izmantot kā ļoti nozīmīgu resursu ārkārtas situācijā kad izjūtams cilvēku trūkums.

2. Uzņēmumam efektīvi darboties traucēja līgumu neesamība sadarbībai ar citām organizācijām. Nebija, kas nekavējoties pieslēgtos ceļu attīrīšanai no sagāztiem kokiem, sevišķi izsoļu platībās, līdz ar to ievērojami kavējās postījumu apzināšana.

3. Efektīvi vētras postījumus likvidēt neļauj arī pastāvošā likumdošana, jo Meža likumā nav skaidri definēta situācija, kad obligāti jāizsludina ārkārtas situācija, it sevišķi atsevišķos reģionos, arī VMD noteiktais koku ciršanas apliecinājumu izsniegšanas termiņš (divas nedēļas) bija pārāk garš, lai efektīvi likvidētu postījumus.

4. Virkne IML turētāju iesaistījās vētras postījumu likvidēšanā tikai pēc administratīva spiediena draudiem, arī parādot sevi kā sadarbības partnerus, uz kuriem nevar paļauties.

5. Ievērojamus ekonomiskos zaudējumus LVM nākas ciest, jo nav risināts jautājums par koksnes uzglabāšanu (piemēram ūdenī) līdz tirgus situācijas uzlabošanai.

6. Darba apjoms postījumu seku likvidēšanā pa iecirkņiem un mežsaimniecībām ievērojami atšķiras, to noteica gan postījumu apmēri, gan izsoļu platību esamība vai neesamība teritorijā. Izsoļu platībās darba apjoms daudz lielāks nekā IML platībās.

7. Neskatoties uz augstāk minēto, 2005. gada janvāra vējgāžu sekas pamatā ir novērstas salīdzinoši īsā laikā no janvāra līdz oktobrim.

- Ļoti svarīgi ir noteikt precīzus sākotnējos bojājumus pēc vētras (+ –10%), izmantojot jaunākās tehnoloģijas (vai tā ir lidošana un fotografēšana, vai satelīta attēli), jo šī informācija ir nepieciešama plānošanai.
- Nepieciešams izveidot par vējgāžēm atbildīgu centru (štābu), kurš apkopo sākotnējo informāciju, nosaka reģionālu ārkārtas situāciju (uzņēmuma iekšienē), kura nepārtrauktā vadībā tiek koordinēta un vadīta iekšējā darbaspēka nepieciešamība, un kurš ir atbildīgs par seku likvidēšanu (vismaz 80% apjomā), nodalot to no pārējās saimnieciskās darbības, un piesaistot kompetentus palīgspēkus no malas (komandējot citu mežsaimniecību un centra darbiniekus palīgā).
- Sadarbībā ar citām organizācijām – pietrūka spēcīga lobija, kas atvieglotu normatīvo aktu prasības līdz seku novākšanai.
- Apaļkoksnes piegāžu jauda un struktūra jāturpina strauji attīstīt, īpaši ja runājam par kopšanas ciršu izstrādi.

